

Stanovništvo grkokatoličke župe Baljci 1858.–1919.

Ivo Mišur*

Sažetak

Grkokatolička župa Preobraženja Gospodinova u Baljcima osnovana je 1832. godine. Broj vjernika te župe tijekom 19. stoljeća uvelike se razlikuje u pravoslavnim i katoličkim izvorima. U radu se prvi put na temelju matičnih knjiga, stanja duša i župničkih izvještaja prikazuje brojnost baljačkih grkokatolika od početaka župe do 1890. godine. Provedena je analiza kućanstava i stanovništva na temelju stanja duša iz 1857. godine, kao i fonda imena baljačkih grkokatolika u 19. stoljeću.

Ključne riječi: Baljci, grkokatolici, Dalmacija, Križevci

Uvod

Pravoslavni dalmatinski episkop Josif Rajačić dekretom od 28. srpnja 1831. zabranio je djelovanje i uskratio plaću parosima drniških sela Baljci¹ i Kričke Marku Busoviću i Petru Krički zbog navodno nedoličnog života. Suspendirani svećenici obratili su se drniškomu rimokatoličkomu župniku fra Anti Jukiću te izrazili želju za prelazak na katoličku vjeru. On ih je uputio na šibenskog biskupa Bordinija. Bordini ih je poslao u sjemenište u Split, gdje su pohadali katolički vjeronauk. Dana 31. siječnja 1832. javno su prihvatili katoličku vjeru pred splitskim nadbiskupom Miošićem, crkvenim veledostojnicima i građanima (Crnica, 1939, 425).

Potom su se vratili u Baljke i Kričke te uspjeli nagovoriti dio vjernika da s njima prihvati katoličanstvo.² Pravoslavni kler i dio stanovništva pobunio se protiv prisutnosti suspendiranih svećenika. Bez obzira na poteškoće, 1832. godine osnovane su dvije grkokatoličke župe Kričke i Baljke. Nekoliko godina poslije osnovana je župa u Vrlici. Godine 1836. formiran je Dalmatinski vikarijat Križevačke eparhije. Grkokatolička župa Baljci je uz same Baljke obuhvaćala sela Mirlović i Gradac (Pavković, 2014).³

* Ivo Mišur, mag. ing. mech. Adresa: Ladišina 15, 10000 Zagreb, Hrvatska.
E-adresa: ivo.misur@gmail.com

1 Do 1910. službeni naziv sela Baljci bio je Baljke.

2 Jedan od prvih grkokatolika u Baljcima bio je poglavar sela Jakov Bešević (Milaš, 1989, 533).

3 U daljnjem tekstu Baljci se odnose na cijelu župu.

Grkokatolička crkva Preobraženja Gospodinova u Baljcima sagrađena je 1836. godine. Projektirao ju je talijanski arhitekt Valentin Presani za vrijeme svojeg boravka u Dalmaciji. Gradnju je vodio nadzidar Nardini. Zvona je darovao car Franjo I., za što mu je postavljena posvetna ploča na vanjskom zidu crkve.

Crkva je bila bogato uređena. Ispred ikonostatsa bila su dva mjedena svijećnjaka. Glavni luster također je bio od mjedi. Bile su i pokrajnje klupe — stasidije i dvije zastave. Na oltarnom stolu stajala su četiri srebrna svijećnjaka, naprestolni križ te Evanđelje. Grkokatolički vladika Ilija Hranilović 1887. godine poklonio je crkvi antimis iz 1887. godine. Oltar je bio izgrađen od kamena i u njemu se nalazila kositrena škrinja, u kojoj su se čuvala svete moći svetaca. Uz to crkva je imala i srebrni komplet: kalež, diskos i žličicu. U župi se nalazio i jedan vrlo stari srebrni kalež (Vranešić, 2017, 135). Iako u ruševnom stanju, Crkva Preobraženja Gospodinova 2008. godine uvrštena je na listu zaštićenih kulturnih dobara Republike Hrvatske (Ministarstvo kulture, 2009). Župni je dvor izgrađen 1835. godine te se uz njega nalazila mala štala (HR–AKE 59/1846). Križevački grkokatolički vladika Gabrijel Smičiklas nakon osnivanja župe izvršio je kanonsku vizitaciju Dalmacije, a u maticama je zabilježeno da je 26. lipnja 1836. bio u Baljkama.

Prvi kričanski župnik Petar Krička ubijen je vrlo brzo nakon osnivanja župe. Vrlički je župnik Pahomije Busović zbog prijetnji pobjegao u Bansku Hrvatsku. Od neugodnosti nije bio pošteđen ni Marko Busović, prvi grkokatolički župnik Baljaka. On je dobivao prijeteća pisma. Razbolio se 1838. godine te mu je od lipnja te godine u službi pomagao dalmatinski vikar Vasilije Bubanović (Vranešić, 2017). Busović je umro 28. veljače 1838. od nekakve bolesti grla te je pokopan u Baljkama.⁴ Župi je ostavio privatno zemljište sa zadužbinom budućim župnicima da se za njega služe četiri mise svake godine na sljedeće datume: 7. siječnja, 25. travnja, 25. srpnja i 6. prosinca (HR–AKE 59/1846).⁵

1. Brojnost grkokatolika župe Baljci

Do 8. ožujka 1832. u Baljcima je bio dvadeset jedan konvertit na katoličanstvo (Milaš, 1989, 541). U trenutku osnivanja župe iste godine bila su trideset tri vjernika (Milaš, 1989, 548). Službeni šematizmi Križevačke eparhije već 1838. godine navode dvjesto dvadeset šest vjernika.⁶ Broj župljana rastao je od 1840., kada je iznosio dvjesto sve do 1850., kada se popeo na dvjesto dvadeset osam. Tada poči-

4 U Baljkama su osim Busovića umrli i pokopani župnici Aron Crvenković (umro 3. svibnja 1883.) i Hadži Nikodim Jovanović (umro 2. veljače 1908.).

5 Baljački župnici te župni administratori bili su redom: Marko Busović (1832.–1839.), Bazilije Trbojević (1839.–1841.), Ilija Cvetišić (1843.–1847.), Aron Crvenković (1847.–1876.), Mihajlo Nikolić (1878.–1884.), Mihajlo Golubić (1887.–1889.), Nikodim Jovanović (1895.–1908.), Ilija Garapić (1914.–1918.), Josip Ribačuk (1924.) i Janko Heraković (1924.–1942.) (Vranešić i Mišur, 2018).

6 U službenoj tablici ukupni broj vjernika za 1838. godinu iznosi 226, a za Gradac je upisano 172 vjernika, što bi u zbroju iznosilo to vjernika više. U daljnjim popisima vidljivo je da se broj župljana kretao oko dvjesto, a da u Gradcu nikada nije prešao 24 vjernika, stoga je vjerojatnije da je u prvom popisu pogrešno upisana brojka 172 umjesto 72.

nje blagi pad naredne četiri godine te je 1854. bilo dvjesto sedamnaest župljana. Kroz petogodišnje razdoblje populacija je narasla na dvjesto sedamdeset osam, a 1868. godine popisano je rekordnih tristo dvadeset grkokatolika u župi Preobraženja Gospodinova Baljci.

Tablica 1. Broj stanovnika grkokatoličke župe Baljci 1832.–1890.

Figure 1. *Number of residents in the Greek Catholic Parish Baljci 1832–1890*

	1832.	1838.	1840.	1841.	1846.	1850.	1851.
Baljke	np	90	99	110	116	120	123
Mirlović	np	64	83	84	90	96	88
Gradac	np	72	18	19	20	12	13
Ukupno	33	226	200	213	226	228	224
	1852.	1854.	1859.	1868.	1874.	1884.	1890.
Baljke	124	128	182	196	26	25	np
Mirlović	77	77	86	100	3	5	np
Gradac	13	12	10	24	5	9	np
Ukupno	214	217	278	320	34	39	28

Većina grkokatoličke zajednice živjela je u samim Baljkama. Velik broj stanovnika imao je prebivalište u Mirloviću, a manji broj živio je u Gradcu. Baljke su prema popisu stanovništva 1857. godine imale četiristo dvadeset stanovnika, Mirlović Polje petsto četiri, a Gradac petsto trideset. Znači da su grkokatolici sredinom 19. stoljeća činili oko 20% stanovništva Baljaka i Mirlovića, te 4% Gradca.

Dio je vjernika prihvatio katoličanstvo ispunjavajući obrazac prema važećim propisima te redovito pohađao grkokatoličke vjerske obrede. Dio se Baljčana *de facto* vratio na pravoslavlje i pohađao vjerske obrede u pravoslavnoj parohiji dok je *de iure* (na papiru) još pripadao grkokatoličkoj zajednici.⁷ Problematika utvrđivanja stvarnog broja grkokatolika produbljuje se kod popisivanja župljana. Na popisima se nalaze i vjernici koji su u trenutku popisivanja bili na kraćem ili dužem privremenom radu izvan mjesta prebivanja. Također tu su i prosjaci, inače grkokatolici rođeni u Baljkama koji lutaju svijetom te se povremeno pojave. Zbog ta dva razloga postoji drastična razlika u brojkama u službenom šematizmu iz 1868. godine i izvještajima iz 1874. godine. Razlika je također velika zbog rapidnog smanjenja broja grkokatolika u Baljcima, što se analizira u ovom članku.

Kako bi se pokušalo utvrditi točnost podataka u šematizmima do 1868. godine, statistički su obrađeni podatci iz Stanja duša, koje je izrađeno 1850. i 1857.

7 Za jednog vjernika župnik navodi da ga je sreo te da mu je on već odavna rekao da nije unijat. Za jednu vjernicu piše da je prešla na uniju, ali da pohađa pravoslavne obrede te se izruguje s unijom. Za Petra Gegića rođenoga 1878. u opaskama je upisano da mu je dijete krstio pravoslavni svećenik krišom da je slabo stajalo.

godine.⁸ U prvom stanju duša iz 1850. godine upisano je ukupno dvjesto sedamdeset vjernika. Za dosta vjernika upisano je da se dogodio relaps, odnosno povratak u pravoslavlje. Zbog masovnosti prelazaka na katoličanstvo i u istoj mjeri povrataka na pravoslavlje nije moguće analizirati kretanje grkokatoličkog stanovništva Baljaka do 1857. godine, kada su se prelasci ipak prorijedili.

Godine 1857. napravljen je novi popis župljana, u kojem je upisan sto trideset jedan grkokatolik u Baljkama, Mirloviću i Gradcu. U dvadeset tri domaćinstva popisano je sto osam osoba. Prosječan broj osoba po kućanstvu je 4,73. U baljačkoj župi živjelo je četrnaest bračnih parova. Bila su dva samačka domaćinstva (ne računajući župnika Arona Crvenkovića). Domaćinstava gdje su djeca bila sama bez oba roditelja bilo je četiri. U jednom domaćinstvu živjela je žena s djecom. Ime muža je navedeno, ali on očito nije živio s njima. Udovci/udovice s djecom živjeli su u tri domaćinstva. Bio je samo jedan bračni par koji je živio sam. Bračni par bez djece koji je živio sa stricem od muškarca te jedan par s dvjema osobama kojima nije poznato srodstvo s parom. Četiri su para uz svoju djecu imali i usvojenu djecu, koju su preuzeli iz nahodišta na hranjenje. Dva para su uz djecu živjela s braćom od muža. U jednom domaćinstvu živio je par, njihova djeca, posvojena djeca te udovica. U kućanstvu Laze Pudaša, koji je živio sa ženom i djecom, živjela je žena i djeca njegova sinovca Nikole kojeg su usvojili. Najviše je domaćinstava bilo onih koje su činili parovi s djecom i nahodima te siročadi. Od četrnaest parova njih čak šest (43%) živjelo je s nahodima, koje su doveli iz nahodišta u Šibeniku.

Tablica 2. Analiza strukture kućanstava grkokatoličke župe Baljci 1857. Godine
Figure 2 Analysis on household structure in the Greek Catholic Parish Baljci in 1857

Bračni par	1	4,35%
Bračni par s djecom	2	8,70%
Bračni par s djecom i nahodima	4	17,39%
Bračni par s djecom i bratom supružnika	2	8,70%
Udovci s djecom	3	13,04%
Siročad	4	17,39%
Samci	2	8,70%
Bračni par sa stricem	1	4,35%
Žena s djecom	1	4,35%
Bračni par s djecom te nahodom i njegovom obitelji	1	4,35%
Bračni par s djecom, udovicom i nahodima	1	4,35%
Bračni par s osobama nepoznatog srodstva	1	4,35%
Ukupno	23	

8 Iako na koricama knjige piše da je riječ o stanju duša iz 1838. godine, prvi je popis načinjen 1850. godine, jer se u knjizi nalaze rubrike koje prate od 1851. do 1856. pojedinačno jesu li vjernici pristupali redovitoj godišnjoj ispovijedi i pričesti. U drugom stanju duša isto se pratilo od 1858. godine.

Tablica 3. Spolna analiza stanovnika grkokatoličke župe Baljci 1857. Godine
 Figure 3 Gender statistics in the Greek Catholic Parish Baljci in 1857

	Ukupno	Ukupno udio	Muški	Udio muškaraca	Žene	Udio žena
0 do 4	11	10,09%	5	8,06%	6	13,04%
5 do 10	15	13,76%	10	16,13%	5	10,87%
11 do 15	14	12,84%	7	11,29%	7	15,22%
16 do 20	18	16,51%	8	12,90%	10	21,74%
21 do 25	9	8,26%	5	8,06%	4	8,70%
26 do 30	7	6,42%	7	11,29%	0	0,00%
31 do 35	5	4,59%	4	6,45%	1	2,17%
36 do 40	9	8,26%	8	12,90%	1	2,17%
41 do 45	5	4,59%	1	1,61%	4	8,70%
46 do 50	5	4,59%	1	1,61%	4	8,70%
51 do 55	3	2,75%	2	3,23%	1	2,17%
56 do 60	3	2,75%	2	3,23%	1	2,17%
61 do 65	2	1,83%	2	3,23%	0	0,00%
66 do 70	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
71 do 75	1	0,92%	0	0,00%	1	2,17%
76 do 80	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
81 do 85	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
86 do 90	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
91 do 95	1	0,92%	1	1,61%	0	0,00%
96 do 100	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
	108		63		45	

Prosječna dob muškaraca bila je 24,12 godina, a žene su bile neznatno starije: 24,44 godine. Ukupno su bila šezdeset tri muškarca i četrdeset pet žena. Koeficijent maskuliniteta je u dobi do deset godina bio 1.363. U populaciji od jedanaeste do dvadesete godine više je djevojaka te je omjer muškaraca i žena 882. Dvadesetogodišnjaka je znatno više od vršnjakinja (3.000), a omjer muškaraca i žena u tridesetim godinama je još drastičniji (6.000). Grkokatolkinja u četrdesetim godinama bilo je više od vršnjaka te je koeficijent bio 250. Broj žena u fertilnom razdoblju opada jer bi udajom odselile.

2. Iseljenici, izrodi, udadbenice i nahodi

Baljci su tijekom cijelog 19. i 20. stoljeća izrazito emigracijsko naselje. Dva su tipa iseljavanja koja su se događala. Jedan je prilikom udaje, kada su djevojke odseljavale, što se najbolje vidi iz visokog koeficijenta maskuliniteta u dobi između dvadesete i četrdesete godine. U Stanju duša iz 1857. godine zabilježeno je dvanaest djevojaka koje su vjenčanjem odselile.

Drugi oblik iseljavanja bilo je ekonomsko iseljavanje. U Stanju duša pronalazi se osam ekonomskih iseljenika (Cesarovina, Slavonija, Srijemska Mitrovica, Drežnik).

Povratci u pravoslavlje i popravoslavljene djece rodene u katoličkoj vjeri također je utjecalo na brojnost grkokatoličke župe u Baljcima. Iako su masovni prelasci s jedne vjere na drugu prestali do 1858. godine, ipak su se javljali pojedinačni slučajevi prelaska zbog udaje te prelasci pojedinih obitelji. Zadnji skupni prijelaz dogodio se 1870. godine, kada su se četiri obitelji (dvadeset osoba) popravoslavile, od čega se obitelj Ivana Jošića zahvaljujući župniku vratila. Od 1858. do 1890. godine u Stanju duša zabilježeno je dvadeset šest izroda. Troje vjernika prekršteno je u Stanju duša bez dodatnog objašnjenja. Naknadno su upisane dvadeset tri osobe.

Brojnost grkokatoličke zajednice povećavala se udajom pravoslavki i rimokatolkinja za Baljčane. Također je brojnost povećana primanjem djece iz šibenskog nahodišta na othranu jer su ta djeca odgajana u vjeri hranitelja. Migracije su išle i u drugom pravcu jer su baljačke djevojke svoju novorođenčad odnosile u nahodište. Popis nahoda koji su dani na othranu u Baljke, a koji se nalazi u knjizi, raden je 17. siječnja 1856. godine.⁹

3. *Matične knjige*

3.1. *Analiza*

Matične knjige župe Baljci nalaze se u arhivu Križevačke eparhije. Sačuvane su matice rođenih i umrlih, a zapisi vjenčanja sačuvani su samo za prvih dvadeset godina 20. stoljeća. Ovdje su analizirani upisi od 1858. godine jer je tada napravljeno Stanje duša, koje je analizirano u ranijem tekstu. Zbog masovnosti prelazaka iz jedne vjere u drugu analiza matica prije 1858. godine ne bi dala neke smislene rezultate. Iz matica je vidljivo da je župa Baljci tijekom druge polovice 19. stoljeća imala negativan omjer rođenih i umrlih. Od 1861. do 1870. negativan prirast iznosio je četiri. U idućem desetljeću povećao se na čak sedam. Pozitivan prirodni prirast dogodio se tijekom osamdesetih godina 19. stoljeća, kada je bilanca rođenih i umrlih iznosila dvoje djece više od broja umrlih. Od 1858. godine do 1890. ukupni prirodni prirast bio je negativan te je prema maticama iznosio –7. Za troje je nezakonite djece u opaskama navedeno da su odnesena u šibensko nahodište, što zapravo dodatno smanjuje brojnost djece u Baljcima.

9 U stanju duša 1857. godine pojavljuju se sljedeći nahodi: Spiridon Bajamović rođen je u Šibeniku 12. ožujka 1850. godine, a na othranu ga je primila Pera, žena Save Beševića. Petar Berek rođen je 29. lipnja 1857., a na popisu je zabilježen kod obitelji Cvijete i Ivana (Jove) Josića. Paško Jablan rođen je 13. svibnja 1854., a odgajali su ga Filip i Manda Obradović. Emilija Negozin rođena je 22. prosinca 1856., a živjela je kod Anice i Ivana Jošića. Franeška Turnja rođena 4. srpnja 1857., a hranila se kod Cvijete i Jovana Tošića. Mario Peleš rođen je 3. travnja 1857., a odrastao je u obitelji Marije i Pavla Lalića. On je poslije promijenio prezime u Mihić.

U promatranom razdoblju rođeno je četrdeset petero djece, od toga trideset dva dječaka (71%) te trinaest djevojčica (29%).¹⁰ Mjeseci u kojima je rođeno najviše djece (po sedam) su ožujak, svibanj i kolovoz, što znači da su mjeseci u kojima se začće najčešće dogodalo lipanj, kolovoz i studeni. Nijedno začće nije se dogodilo tijekom srpnja.

Čak desetero djece rođeno je izvan braka, što je 22,2%. U tri slučaja naveden je otac, što znači da su u trenutku rođenja roditelji živjeli u izvanbračnoj zajednici. Ta su djeca pozakonjena naknadnim vjenčanjem njihovih roditelja. Sava Žaleta i Ružica Modrić dva su puta rodile nezakonitu djecu. Mijo Modrić, Ilinka Žaleta i Ana Modrić odneseni su u šibensko nahodište. Moguće je da su i druga nezakonita djeca završila na isti način, iako njihova daljnja sudbina nije zapisano u opaskama u maticama.

Matice vjenčanih nisu sačuvane za 19. stoljeće, ali na temelju podataka iz stanja duša mogu se rekonstruirati podatci o sedam vjenčanja u razdoblju od 1868. do 1883. godine. Zanimljivo je da se Nikola Pudaš ženio dva puta. Prvi put s dvadeset devet godina s Marijom Bibić, a poslije s Cvitom Jurković kada je imao pedeset šest godina.

U maticama umrlih zabilježena je pedeset jedna smrt. Umro je trideset jedan muškarac i dvadeset jedna žena. Mjesec u kojem se najviše umiralo je travanj. Slijede ga zadnja tri mjeseca godine (listopad, studeni, prosinac). Muškarci su umirali s prosječno navršених 38,1 godinom, a žene 39,8.

Usporede li se ubilježene smrti u maticama s onima u stanju duša iz 1857. godine, vidljiva je razlika. U maticama je zabilježen pedeset jedan smrtni slučaj, a u stanju je duša za trideset devet osoba navedeno da su umrli.¹¹ Razliku od dvanaest osoba čine novorođenčad i djeca koja su umrla prije nego su upisana u Stanje duša.

Prema izvještaju koje je župnik uputio vladiki 1874. godine, tada su u župi u jedanaest obitelji živjela trideset četiri grkokatolika. Devet kućanstava s dvadeset šest vjernika bilo je u samim Baljkama, a po jedna obitelj s tri, odnosno pet članova živjela je u Mirloviću, odnosno Gradcu (HR–AKE 75/1875).

U proljeće 1874. godine izrađen je popis župljana koji su pristupili sakramentu ispovijedi tijekom korizme te godine. Na popisu se nalazi dvadeset osam osoba, od kojih se dvadeset dvoje nalazi upisano u stanje duša iz 1857. godine. Dva izvještaja koja je sastavio isti župnik razlikuju se za šest osoba (HR–AKE 56/1875).

U *Pregledu dušah i stanja grko katoličke župe Baljačke u Dalmaciji tečajem godine 1884.*¹² upućenom križevačkomu vladiki upisano je da u deset kućanstava

10 Župnik don Mihajlo Golubić i njegova žena Ana Sanić dobili su dvoje djece za vrijeme njegova službovanja u Baljcima. Radovan Miroslav Golubić rođen je 2. rujna 1885., a Milko Golubić 8. veljače 1889. godine. Radovana je krstio don Nikola Segedi, tadašnji grkokatolički župnik Vrlike.

11 Stanje duša napravljeno je 1857. godine, ali je župnik u njega upisivao promjene (rođenja, smrti, izrode, vjenčanja, selidbe) sve do 1890. godine.

12 To je izvještaj koji je don Miloš uputio križevačkomu vladiki te sadržava samo statističke podatke, bez imena.

živi trideset devet osoba (šest domaćinstava i dvadeset pet vjernika u Baljkama, jedna peteročlana obitelj u Gradcu te tri obitelji s ukupno devet vjernika u Mirloviću). Navedeno je da *od ovih odselilo u Slavoniju 10–12 za izraditi si koru kruha. jedna slipica¹³ i dva prosjaka hodaju uvijek po svietu* (HR–AKE 30/1885). To bi značilo da je 1884. godine u Baljcima živjelo između dvadeset četiri i dvadeset devet vjernika. Kričanski župnik Vladislav Laboš piše 6. studenoga 1890. da je u Baljcima dvadeset osam vjernika bez ijednog djeteta koje pohađa školu (HR–AKE 707/1890).

Napravi li se bilanca, dolazi se do podatka da je 1890. godine u župi bilo četrdeset četiri vjernika, što je mala razlika s obzirom na podatke iznesene u župničkim pismima vladiki od 1874. do 1890., gdje se tvrdi da u župi ima trideset ljudi. Župnik očito nije redovito ažurirao Stanje duša te je broj i umrlih, iseljenih i izrođenih veći od zabilježenog u Stanju duša koje je vodio od 1857. do 1890. godine. Iako ne daje točne brojeve, podatci u Stanju duša pokazuju da je u razdoblju od tridesetak godina skoro polovica zajednice (44%) nestala iseljavanjem i izrođivanjem.

Tablica 4. Bilanca broja grkokatolika prema stanju duša i izvještajima 1857.–1890.

Figure 4. Balance sheet on the number of Greek Catholics according to the State of Souls and reports between 1857 and 1890

Stanje duša 1857.	Umrli 1857–1890.	Iseljeni 1857–1890.	Izrodi 1857–1890.	Iselile ili izrodile udajom 1857–1890.	Prekrižen bez objašnjenja 1857–1890.	Dodatno upisanih 1857–1890.	Bilanca 1890. prema SD	Stanje 1874.	Stanje 1884.	Stanje 1890.
108	39	8	26	12	3	23	43	28–34	24–29	28

U razdoblju od 1889. do 1895. baljački grkokatolici bili su bez župnika. O stanju među vjernicima piše tadašnji vrlički grkokatolički župnik don Petar Stanić u pismu križevačkomu vladiki spominjući da baljački župljani psuju i grde njihovo svećenstvo zbog toga »što se njihovi popovi za nje ni najmanje ne brinu dočim ih pravoslavni ovako opravljene svaki dan k sebi misom mame«. O lošem stanju župe svjedoči i loše stanje crkve. Godine 1891. dalmatinska zemaljska vlada odobrila je 2.000 forinti za njezin popravak, ali je odluku poslije opozvala (HR–AKE 560/1891).

Novi župnik konačno je imenovan 1894. godine. Križevački vladika Julije Drohobetzky 1895. godine posjetio je Dalmatinski vikarijat. Iz izvještaja o biskupskoj vizitaciji saznaje se da je crkveni pojac (pjevač) tada bio Ignjat Jošić, a zvonar Nikola Gegić (Vranešić, 2017).

13 Slijepa žena je Pera Klisurić (HR–AKE 56/1875).

3.2. *Imenski fond*

Analizirajući osobna imena u Stanju duša iz 1857. godine, vidljivo je da je imenski fond muških imena bogatiji od ženskih imena, što je uobičajeno. Najbrojniji su nositelji imena Ivan/Jovan,¹⁴ njih čak devet. Slijede imena Nikola (7), Marko (5), Petar i Đuro (4), Simo, Jakov i Ilija (3), po dva Todor, Toma, Špiro i Lazo. Javljuju se još Aćim, Aleksa, Avram, Bojo, Božo, Dmtar, Flip, Glišo, Krstan, Luka, Mihailo, Paškval, Sava, Spiridon, Stanko, Ignjat, Trifon i Tadija.

Kod žena su najbrojnije Marije (7), Anice (6), Pere (5) i Cvijete/Cvite (4). Javljuju se po dva puta imena Božica, Ivana, Jelena, Manda, Marta, Savatija, Stana i Todora. Zastupljena su i Dmitra, Milica, Sava i Kristina. Emilija i Franeška imena su koja su nahodi dobili u nahodištu.

U razdoblju od 1858. do 1890. promijenila se popularnost muških imena. Tada je rođeno najviše Mija, čak pet. Četiri Petra i Đura su rođena u istom periodu. Dva puta su roditelji davali sljedeća imena: Ilija, Lazar, Nikola, Sava te Krsto/Križan. Pojavljuju se još Božo, Jakov, Ivan, Marko, Milko, Radovan Miroslav, Stevo, Špiro i Tadija.

Od 1858. do 1890. najviše je rođeno Marija i Ana/Anica. Po tri djevojčice su dobile ta imena. Rodile su se dvije Milice i Pere te po jedna Sava, Cvijeta i Ilinka. Marija i Anica su ostala najpopularnija ženska imena u sljedećoj generaciji.

Prezimana baljačkih grkokatolika bila su Baić, Bešević, Bibić, Gegić, Janković, Janjić, Jošić, Klisurić, Lalić, Milanković, Pudaš, Romac, Tetek, Tošić i Žaleta.

4. *Stanje nakon 1890. Godine*

Brojnost baljačkih grkokatolika poslije 1890. ne može se pratiti jer je pet godina župa bila bez svećenika, a matice od 1890. do 1900. nisu sačuvane. Od 1900. do 1919. zabilježena su tek četiri krštenja (po dvoje djece Jakova Beševića i Marte Klisurić te Bože Janjića i Marte Klisurić). Posljednje je krštenje ono Marije Janjić, koje se dogodilo 2. veljače 1919., koju je u nedostatku grkokatoličkoga krstio rimokatolički svećenik fra Rikard Topalović. U prvih osamnaest godina 20. stoljeća zabilježeno je devet smrtnih slučajeva te tri vjenčanja u baljačkoj grkokatoličkoj zajednici.

Do 1919. godine u Baljkama je živio grkokatolički župnik don Ilija Garapić. Nakon njegova odlaska pet godina nitko nije imenovan. Kratko je u susjednim Kričkama boravio don Josip Ribačuk 1924. godine kao upravitelj svih triju dalmatinskih župa. On se nije mogao nositi s pritiscima i mučnom situacijom koja je nastala s kričanskim pravoslavicima. Posljednji upravitelj dalmatinskog vikarijata bio je o. Janko Heraković, koji je od 1924. do 1942. godine skrbio za preostale grkokatolike, koji su se našli u nepovoljnoj situaciji kada su u novostvorenoj Kraljevini Jugoslaviji bili na meti pravoslavnomu stanovništvu, koje je imalo državnu

14 Ne može se sa sigurnošću utvrditi za sve pripadnike koja se verzija koristila jer je nekad ista osoba upisivana kao Ivan, a nekad kao Jovo.

potporu. O. Janko Heraković u strahu za vlastiti život pobjegao je u Križevce u studenom 1942. godine. Ponio je sa sobom matične knjige i stanja duša, koja se danas nalaze u eparhijskom arhivu u Križevcima (Pavković, 2014).¹⁵

U Šematizmu katoličke crkve u Jugoslaviji iz 1939. godine piše da se u Baljcima nalazi sto deset vjernika, što je svakako pretjerana brojka. Župa Baljke je u šematizmu iz 1974. godine zavedena pod raseljene župe te je navedeno da ima, tj. da pet vjernika koji su odselili iz Baljaka pohađaju grkokatoličke obrede u mjestima doseljenja (Draganović, 1974, 180).

Nakon Drugog svjetskog rata iz Baljaka su posve nestali grkokatolici, a crkva je postupno propadala. Grkokatolička župa Preobraženja Gospodinova Baljci postoji i danas, premda bez vjernika i crkve, a župom se upravlja iz Zagreba. Prema popisu stanovništva 2001. godine u Šibensko–kninskoj županiji bila su četrdeset tri grkokatolika, od toga četvorica u obližnjem Drnišu te dvanaest u Šibeniku.¹⁶

Zaključak

Grkokatolička župa u Baljcima osnovana je 1832. godine, kada je pravoslavni paroh Marko Busović prihvatio katoličanstvo i u kratkom periodu na isto nagovorio trideset troje svojih župljana. U sljedeća dva desetljeća dolazi do masovnih prelazaka na katoličku vjeru. Nakon toga dolazi do pada brojnosti grkokatoličke populacije župe Baljci.

Tri su faktora utjecala na smanjenje brojnosti grkokatolika u Baljcima. Prvi je povratak na pravoslavlje, koje je do 1858. godine bio masovnog karaktera. Poslije su zabilježeni pojedinačni slučajevi, s iznimkom 1870. kada je nekoliko obitelji napustilo katoličku vjeru. Drugi je razlog smanjenja populacije iseljavanje, ponajprije u Slavoniju. Iseljavanjem i izrodivanjem brojnost grkokatolika u župi Baljci smanjila se u periodu 1858.–1890. za skoro polovicu ukupnog broja stanovnika. Treći je faktor smanjenja populacije negativan omjer rođenih i umrlih u razdoblju od 1858. do 1890. godine. Zbog administrativnih poteškoća prilikom povratka na pravoslavlje te velikog broja trajnih i privremenih iseljenika, pojavile su se poteškoće u načinu popisivanja vjernika, što je rezultiralo velikim razlikama između pojedinih popisa. Detaljnom analizom svih dostupnih izvora utvrđeno je da se brojnost zajednice stabilizirala i da je pad usporen sedamdesetih i osamdesetih godina 19. stoljeća, kada je na području župe Baljci živjelo tridesetak grkokatolika. Uslijed iseljavanja mlađe ženske populacije udajom primjetan je visok koeficijent maskuliniteta. U matičnim knjigama rođenih zabilježen je velik broj izvanbračne djece. Baljački grkokatolici prihvatili su na othranu zamjetan broj nahoda s obzirom na ukupnu populaciju. Fond imena koja su davana djeci

15 Matice i stanja duša su fotografirane i arhivirane na mikrofilmove 1994. godine. Mikrofilmirane matice grkokatoličke župe Baljke mogu se pregledati u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu.

16 Na popisu 2011. godine nije postojala opcija diobe rimokatolika i grkokatolika te podatci o brojnosti nisu poznati.

tijekom prve polovice 19. stoljeća razlikuje se od imena u drugoj polovici, što nije neobično. Grkokatolička zajednica Baljaka nakon Drugog svjetskog rata potpuno je nestala, a ista je sudbina pedesetak godine poslije zadesila i ostatak populacije tog malog sela.

Prilozi:

Tablica 5. Djelomična rekonstrukcija vjenčanja grkokatoličke župe Baljci u razdoblju 1868.–1885.

Figure 5: Partial reconstruction of weddings in the Greek Catholic Parish Baljci between 1868 and 1885

Datum vjenčanja	Mladoženja	Boravište	Dob	stanje	Mladenka	Dob
15.03. 1868.	Nikola Pudaš	Baljke	29		Marija Bibić	23
23.02. 1873.	Toma Janjić	Mirlović	24		Anica Buzov	
19.01. 1876.	Ignjat Jošić	Baljke	22		Savatija Tošić	
25.11. 1877.	Jakov Bešević	Baljke	56	udovac	Cvita Jurković	38
09.02. 1879.	Nikola Pudaš	Baljke	40	udovac	Ružica Modrić	36
28.04. 1883.	Petar Lalić	Gradac	22		Cvita Vulić	18
01.02. 1885.	Nikola Gegić	Baljke	47		Todora Gligorić	

Popis osoba župe Baljke koje su 1874. godine pristupile ispovijedi kod župnika don Arona Crvenkovića: 1. Ivan Josich, 2. sin Ilia, 3. Ivan, 4. Spiro, 5. Marco Janic iz Mirlovicha, 6. Aniza žena +, 7. Toma Janich sin, 8. Aniza žena Tome, 9. Lazar Besevich kapitan, 10. Maria žena Jacova, 11. Antiza Lažetinka, 12. Trifun Gluraja? Lazetin, 13. Bozica Lazetina, 14. Cvita v., 15. Nicola v., 16. Mio v., 17. Cvita Iput, 18. Pera Klisurica slepica, 19. Nicola Pudjaš, 20. Aniza udova Pudjašica, 21. Giuro Pugiša, 22. Ignjat Jošić, 23. Giuro Gegich, 24. Savatia žena Giura, 25. Pavo Lalich, 26. Stana žena Pavla, 27. Marco Peleš mulaz, 28. Simo sin Pavla (HR–AKE 56/1875).

Arhivsko gradivo

HR–AKE. Arhiv Križevačke eparhije. 59/1846, 56/1875, 75/1875, 30/1885, 707/1890, 560/1891.

HDA. Hrvatski državni arhiv u Zagrebu. Matične knjige grkokatoličke župe Baljke Rodeni 1832–1890., Vjenčani 1901–1918., Umrli 1832–1918., Stanja duša URL: www.familysearch.com

Literatura:

- Ministarstvo kulture (2009). Izvod iz registra kulturnih dobara Republike Hrvatske br. 04/08. *Narodne novine*, br. 61.
- Crnica, Ante (1939). *Naša Gospa od Zdravlja i njezina slava*. Šibenik: Franjevačka Visoka Bogoslovija.
- Draganović, Krunoslav (ur.) (1939). *Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji: Prema mandatu preč. Episkopata Jugoslavije izradio Dr. Krunoslav Draganović*. Sarajevo: Izdanje Akademije Regina Apostolorum.
- Draganović, Krunoslav; Bezić, Srećko; Crnković, Josip; Lešnik, Rafael; Mršo, Ivan; Reven, Zdravko; Weber. Hinko (ur.) (1974). *Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji: Cerkev v Jugoslaviji*. Zagreb: Izdanje Biskupska konferencija Jugoslavije.
- Milaš, Nikodim (1989). *Pravoslavna Dalmacija*. Beograd: Sfairos. [Ćirilica.]
- Šematizam Križevačke eparhije, 1838, 1840, 1841, 1846, 1850, 1851, 1852, 1854, 1859, 1868.
- Vranešić, Danijel (2017). Povijest grkokatoličke crkve u Dalmaciji. *Žumberački krijes*, br. 40, str. 134–145.
- Vranešić, Danijel; Mišur, Ivo (2018). Grkokatolici u Dalmaciji (5): Župe Dalmatinskoga vikarijata nisu ukinute. U: *Glas Koncila*. URL: <https://www.glas-koncila.hr/grkokatolici-u-dalmaciji-5-zupe-dalmatinskoga-vikarijata-nisu-ukinute/> (27.11.2018.)

The Population of the Greek Catholic Parish Baljci 1858–1919

Ivo Mišur*

Summary

The Greek Catholic Parish of the Transfiguration of the Lord in Baljci was founded in 1832. Initially, there were mass conversions of Eastern Orthodox locals to the Catholic faith. However, in the mid–19th century the number of Greek Catholics in Baljci began to decrease. The main reasons for this are the return to Eastern Orthodoxy, emigration — especially to the northern region of Croatia — and birth rates being lower than death rates. Due to the large number of temporary emigrants and certain administrative difficulties with the return to Eastern Orthodoxy, there were differences in Orthodox and Greek Catholic data with respect to the numbers of parishioners. According to studies of archival sources, the number of Greek Catholic parishioners in Baljci during the 19th. century was calculated then for the first time in history. Data refers to the time span beginning with the founding of the parish up until 1890. The data was based on reports by priests, the State of Souls (Status Animarum) and parish statistics. The causes for a numerical decrease in the community were analysed, as well as data obtained from the Registry of Births and Deaths between 1858 and 1890. An analysis of personal names was carried out which revealed that a change in the popularity of certain names has occurred over the past decades.

Key words: ethics, memory, future, society, justice

* Ivo Mišur, mag. ing. m.e. Address: Ladišina 15, 10000 Zagreb, Croatia. E-mail: ivo.misur@gmail.com